

Šiaulių rajono, Gruzdžių A. Griciaus vidurinė mokykla

Mariaus Katiliškio rašinių konkursui

“ Prisiminimai ”

Novelių ciklas

Sandra Lukšaitė

Gruzdžių A. Griciaus vidurinė mokykla
11^H klasė

Mokytoja Virginija Bernotienė

Gandrai

Gimiau Gruzdžiuose, nedideliame Šiaurės Lietuvos miestelyje. Čia prabėgo mano vaikystė, pirmieji jaunystės metai. Nors retokai tenka vaikščioti didmiesčių gatvėmis, lankyti teatrus, parodas, tačiau savo likimu nesiskundžiu. Miesto malonumus man pakeičia tradicinės kaimo pramogos, bendravimas su gamta.

Mano seneliai – ūkininkai. Jie taip pat gyvena Gruzdžiuose, turi daug žemės, gyvulių, paukščių ir, žinoma, sunkiai dirba. Mane, aštuonerių metų mergaitę, išmokė pamelžti karvę, vedžioti arklį, ravėti daržus bei grėbti šieną. Ūkio darbai, nors dažnai ir išspaudžia prakaitą, bet kartu teikia malonumą. Jie mane įsuka į kaimiško gyvenimo ritmą, padeda susigyventi su gamta, pajusti harmoningą metų laikų kaitą.

Pamilti mišką, prakalbinti medį, suprasti pavasarinę paukščių meilės dainą, pastebėti keistos formos akmenį mane išmokė senelis. Jis – tikras gamtos kūdikis – labai mylėjo paukščius, o labiausiai – gandrų. Iš senelio sužinojau, kad gandrai nuo seno kaimiečių laikomas šventu paukščiu. Jo niekas nedrįsta skriausti ir stengiasi kiek galėdami jam padėti. Žmonės netoli namų, medžiuose ir ant kraigo, įtaiso lizdus, kad ten apsigyventų gandrai. Tie namai, kurių kaimynystę pasirenka gandrai, esą laimingi. Jeigu gandrai iš sodybos pasišalina, manoma, jog tai nelaimės ženklas: gali kilti gaisras, trenkti perkūnas, sugriūti namai...

Senelis pasakojo, kaip vaikystėje jis pats nekantriai laukdavo parskrendančio gandro. Pavasarį jis žvelgdavo į gandrų lizdą, į padangę, bene pastebės raudonsnapį gražuolį. Buvo tikima, jog to, kuris pirmasis pamatys gandrą, visus metus neapleis laimė. Išvydę gandrą, vaikai jį sveikindavo:

– Gandrai, gandrai, kogaga, tavo pati ragana! Gandrai, gandrai, kur buvai, ką mums, vaikams, parnešei?

Labiausiai parskrendančio gandro laukdavo piemenys. Jis piemenims – tikras geradaris: surinkdavo iš ganyklų piktas gyvates ir kitas bjaurības. Vaikai, pamatę pirmą kartą gandrą, versdavosi kūliu per galvą.

Senelio pasakojimais aš šventai tikėjau ir, būdama mažesnė, pamačiusi pirmą kartą gandrą, versdavausi triskart per galvą. Dabar esu suaugusi ir verstis per galvą nebesinori (ką kaimynai pagalvotų!), bet, pamačius gandrą, ir šiandien virpteli širdis.

O kartą senelis, parodęs ranką į storą ir seną liepą, pasakė:

– Sandrute, įkelkim į aną storą medį gandrą.

Tai bent! Prasidėjo darbas : ieškojome vežimo rato, žabų, šiaudų. Prireikė ir kaimynų pagalbos. Kai viskas buvo padaryta, senelis man padavė monetą ir liepė lipti į medį. Anot jo, monetos įdėjimas į gandrą reiškia gandrų grįžimą. Nieko nelaukusi, ėmiau ropštis į medį. Močiutė tai pamačiusi labai išsigando, ėmė mus barti, o man liepė lipti žemyn. Žinoma, aš jos nepaklausiau ir sėkmingai tarp šiaudų ir žabų įspraudžiau monetą. Didžiavausi savo poelgiu : juk ir aš prisidėjau prie gandrų kūrimo.

Pradėjome laukti parskrendančių gandrų. Ėjo gražios pavasario dienos, bet raudonsnapių nebuvo. Neramiai žvelgėme gandrų link, į dangų. Nėra! Dienos prisipildė laukimo, ėmė kažko trūkti.

Ir štai vieną saulėtą ir nepaprastai gražią pavasario popietę laukiau senelio, motociklu grįžtančio iš ganyklos. Jis užtruko ilgokai ir privertė mane sunerimti. Atsisėdau kieme ant žolės ir žiūrėjau į keliuką. Staiga pamačiau neįprastą vaizdą : senelis ėjo pėsčias, šalia varėsi motociklą. Močiutė, priėjusi prie manęs, pamatė tą patį. Abi tarsi vienu balsu iš karto paklausėme:

— Kas atsitiko? Ar motociklas sugedo?

Senelis papurtė galvą ir parodė į gandrų pusę. Ten pamatėme du baltus ilgasnapius gandrų. Pagaliau! Mano akyse kaupėsi ašaros. Nežinau kodėl : ar iš džiaugsmo, ar iš gaudulio. Tą akimirką mūsų visų sielos tarsi pražydo, mus užliejo gerumo, meilės, džiaugsmo banga. Savajonė išsipildė! Mūsų sodyboje apsigyveno gandrai! Mes dabar būsimė laimingi! Mano širdis iš karto suprato senelio poelgį : jis varėsi motociklą keliu todėl, kad neišbaidytų gandrų.

Senelis taip darė dar kelias dienas, kol, jo manymu, gandrai apsigyveno mūsų sodyboje, naujame lizde.

Prieš keletą metų mano senelis mirė, bet aš žinau, kad jis buvo geriausias žmogus pasaulyje, mylėjęs mus, artimuosius, visus žmones, gamtą.

Kiekvieną pavasarį į mūsų iškeltą gandrą, atlekia du gandrai. Kiekvieną pavasarį aš nejučiom stebiu dangų : gal pamatysiu skrendantį gandrą. Jo skrydis dar kartą man primins senelį, jo gerumą ir išmintį. Jo dėka aš supratau : kokiais nuostabiais meilės ir gerumo žiedais kasmet sužydėtų žemė, jeigu joje gyventų daug tokių žmonių kaip mano senelis. Ačiū Tau!

Grybautojas ir riešutautoja

Mano seneliai – miško mylėtojai. Senelį aš vadinu geru grybų žinovu, o močiutę – patyrusia riešutautoja.

Gegužės mėnesį, vos pasirodžius pirmiesiems grybams, kuriuos gruzdiečiai vadina “mojavikėmis”, senelis išskubėdavo į mišką. Kadangi aš dar eidavau į mokyklą, tai man tekdavo skani močiutės išvirta grybų sriuba ar šiaip grybai su bulvėmis. Bet užtat rudeniop senelis į mišką vesdavosi ir mane. Tai iš jo aš išmokau pažinti įvairiausius grybus, sužinojau, kur, po kokiu medžiu kokio grybo ieškoti. Senelis, prisimenu, sakydavo:

— Viena grybą bepjaudama nežiopsok, žvalgykis antrojo – “giminaičio”.

Ne visada man pasisekdavo tą “giminaitį” rasti, bet, pritūpusi prie grybo, tikrai stengdavausi įdėmiai žvalgytis į visas puses. Jei grybo nepamatydavau, tai žvilgsnį patraukdavo kiti dalykai : susiraizgiusi šaka, riešutų kevalai, paslapti skylė po kelmu, žydinti gėlytė ar konkorėžis. Radusi ką nors įdomaus, šaukdavau senelį ir reikalavau paaiškinimo. O šis visada kantriai atsakydavo į mano naivius ir vaikiškus (taip šiandien man atrodo) klausimus.

Močiutė labai mėgo riešutauti, savo pomėgiu “užkrėtė” ir mane. Susiradusios lazdyną, kibdavom į darbą : močiutė įlipdavo į senesnę krūmą ir mesdavo riešutus žemyn. Aš, kaip ta lietuvių liaudies pasakos vištytė, stovėdavau prie lazdyno ir gaudydavau riešutėlius. Krepšelis kaipmat būdavo pilnas. Vėliau močiutė nebelipdavo į lazdyną, skindavome riešutus palenkusios šakas. Močiutė tik atsidusdavo:

— Kai jauna buvau, visi stebėdavosi, kaip aš į aukščiausią lazdyną įsikariu. Buvau vikri: įlipu ir išlipu, nė vienos šakelės nenulaužiu. Ech...

Jaučiu močiutės balse liūdesį, ir man suspaudžia širdį. Bet neilgam, juk pats smagumėlis prasideda grįžus namo su pilnu riešutų krepšeliu. Pasiimu gražiausią riešutą, noriu kevalą sudaužyti, bet nesiseka : išsprūsta iš rankų ir nurieta grindimis kažkur toli toli. Senelis vėl mane moko :

— Padėk riešutą po kėdės koja, o pati atsargiai atsisėsk.

Mėginu taip padaryti, bet kėdės koja taip sutraiško skanųjį branduoliuką, kad aš jau tampau lūpa. Negaliu suprasti, kokią paslaptį žino mano senelis,

kad jo riešuto branduolys po tokios “operacijos” lieka sveikutėlis. Juk senelis daug kartų už mane sunkesnis!

Ir šiandien prisimenu jo valiūkišką šiltą šypsena, kai jis vietoj atsakymo į mano vaikišką saują pripildavo tokių skanių, traškų branduolių.

Žinau, kad niekada neužmiršiu šių nuostabių senelio ir močiutės grybavimo, miško pažinimo “pamokėlių”.

Gardžioji močiutės duona

- Na, kaimyne, turbūt visa gatvė žino, kad kepi duoną. Toks kvapas! O duonelės gardumėlis, mirdamas gali valgyti.

Ne kartą girdėjau tokius mūsų kaimynių žodžius, išstartus ragaujant močiutės keptą duoną. Tikrai skani ta močiutės duona! Man ji atrodo dar skanesnė nei kaimynėms, nes žinau, kad duonos kepimas – sunkus darbas.

Rytas. Močiutė paprašo senelio iš kamaros atnešti duonkubilį. Tai tokia didelė, į viršų plėtėjanti medinė dėžė. Senelis sako, kad mūsų duonkubilis ažuolinis. Esą galima juos gaminti iš juodalksnio, beržo ar uosio, bet geriausia – iš ažuolo (bent jau ažuolinį dugną įdėti). Duonkubilio negalima plauti, kad nepagestų įsigėrusi duonos rūgštis, todėl jo vidinės sienos aplipusios raugu. Močiutė pliko šiltu vandeniu ruginius miltus, maišo menturiu, sulygina ranka paviršių, apibarsto tešla miltais, uždengia ir palieka rūgti. Aš jau žinau – tešla rūgs apie dvi paras, vasarą – trumpiau.

Prabėgus dviem dienoms, senelis kuria pečių. Jo darbas labai atsakingas : pečių reikia iškūrenti gerai, kad duonelei nei per šalta, nei per karšta būtų. Antraip močiutė supyks, riesta bus visiems : man, seneliui ir šuniukui Kudliui.

O močiutė atidengia duonkubilį, deda į jį dar visokių priedų ir minko. Minko ilgai, prašo manęs nuo kaktos nušluostyti prakaitą. Senelis tada neiškenčia:

- Užteks! Kitąkart minkysiu aš, tau toks darbas per sunkus.
- Na, jau ne! Vyro minkyta duona bus kieta, žodžiu, nenusisekusi, - atkerta močiutė ir vis vilgo vandeniu savo rankas, kurios dar stipriau darbuojasi.

Tešla jau paruošta. Močiutė ant ližės šįkart deda ajerų (kartais klevo lapų, kopūstlapių), šlapiomis rankomis “suglosto” gražų, pailgą ir storą kepalą. Į mano klausimą, kodėl kepalas toks storas, ji atsako :

- Kad minkštimo būtų daugiau, o plutos – mažiau.

Didieji kepalai jau pečiuje. Močiutė į tešlą, sugrandytą iš duonkubilio šonų, įdeda smulkiai supjaustytų lašinukų ir padaro gražų “varniuką”. Aš surandu du žirnius – bus akytės – ir rankomis suspaudžiu snapą.

Kepa duona apie tris valandas. Įpusėjus kepimo laikui, senelis žarstekliu visus kepalus pastumdo, pasukioja, kad jie vienodai iškeptų.

Kai aš parbėgu iš kiemo, visi namai dvelkia ypatingu, nenusakomu kvapu. Duona jau guli ant stalo, močiutė vilgo kepalų viršų vandeniui, kad pluta būtų minkštesnė.

Mažąjį “varniuką” senelis įteikia man. Jis gražiai apskrudęs, lašinukai patirpę. Skanumėlis! “Varniuko” tuoj paragaus ir mano draugės.

Didieji kepalai turi atvėsti, tada pas mus būtinai užsuks kelios kaimynės, kurios rieksis močiutės iškeptos duonos, užsiteps šviežiai susukto sviesto, ragaus ir girs gardžiąją duonelę ir jos kepėją – mano močiutę.

Aš taip pat visą gyvenimą atsiminsiu močiutės keptos duonos ir, žinoma, “varniuko” skonį.